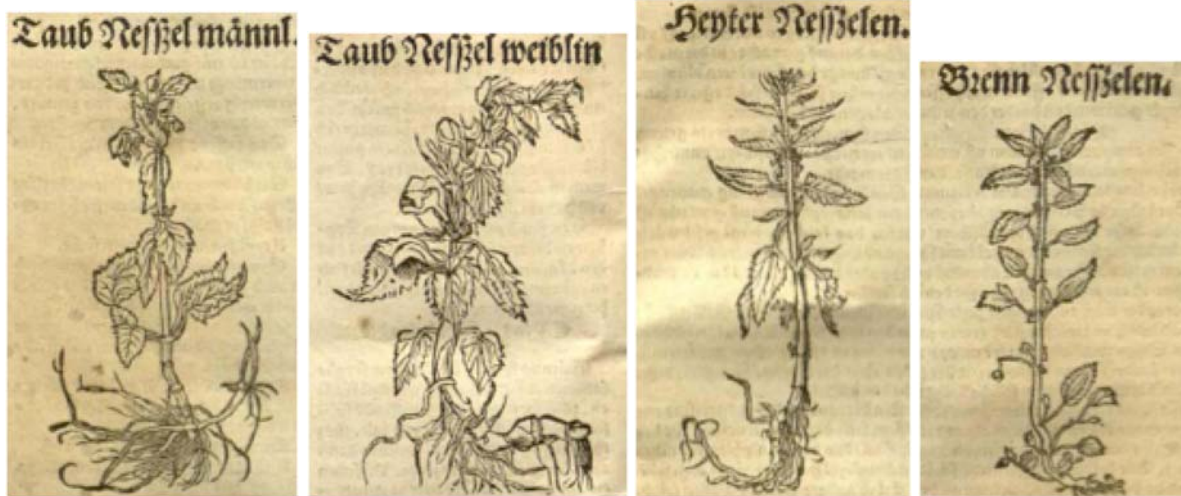

Brunfels: Kreuterbuch, 1535, Taub Nesszel.

Geschreven en vertaald door Nico Koomen.

Taub Nesszel.

Von dem nammen dipes krauts.
Gleich wie Gott der Hert, seine wunderwerck
würcket gemeynklich und alle zeit in den
nichtigen und verachtlichen dingen dīper
welt, damit er die grōsse und so eins hohen
ansehens, zū schanden mache, also thūt er
auch in den ungeachten kreüteren. Was ist
nichtigers, und verachtlicher, oder auch
verhasszter dann ein Nesszel? Was ist
holdtseliger dann ein Hiacynt, ein Narcissus,
ein Gilg? nochdan übertrifft die Nesszel dīpe
allesamennt. Von dem lob der Nesszelen hatt
ein bûch geschriben vor zeiten ein
hochgelerter, Phantias genant. Ist es nit ein
wunder, dz sye kein stacheln, noch dôtn
hat, sond allein ein zartes wullin, gantz lynd
und (cxxxix) [138] weych blatt, unnd das
selbig soll also brennen, und nâmlīch so es
die sonn überscheynet? dahâr dann sye iren
nammen überkommen, Urtica, welches
wôttlin, in Latin sovil gesagt als Brennerin.
Ist on not von irer gestalt, und statt ires
gewâchp zū schreiben. dann sye menigklich
wol bekant, auch den kinden, und welcher
daran zweifflet, ein Nesszel zū
underscheyden von einem anderen kraut,
der mag wol doran schmecken, so entpfindet
er gar bald was es für ein kraut ist. Eyns

Dove netel.

Van de namen van dit kruid.
Gelijk zoals God de Heer zijn wonderwerk
werkt en gewoonlijk en alle tijd in de nietige
en verachtelijke dingen van deze wereld
waarmee hij de grote en van zo'n een hoge
aanzien ten schande maakt also doet hij ook
in de ongeachte kruiden. Wat is nietiger en
verachtelijker of ook gehater dan een netel?
Wat is mooier dan een Hyacinthus, een
Narcissus, een lelie? Noch dan overtreft de
netel deze alle samen. Van de lof der netels
heeft een boek geschreven voor tijden een
hoog geleerde, Phantias genoemd. Is het geen
wonder dat ze geen stekels, noch dorens
heeft, maar alleen een zacht wol, gans zacht
en (cxxxix) [138] week blad en datzelfde zal
also branden en namelijk zo het de zon over
schijnt? Vandaar dan ze haar naam
overkomen, Urtica, welke woordje in Latijn
zoveel zegt als brandster. Is niet nodig van
haar gestalte en plaats haar gewas te
schrijven. Dan ze menigeen goed bekend en
ook de kinderen en welke daaraan twijfelt
een netel te onderscheiden van een ander
kruid die mag wel daaraan proeven dan
bevindt hij erg gauw wat het voor een kruid
is. Een moet ik echter zeggen. Wie van een
netel erg gebrand wordt die neemt olijfolie of

müssz ich aber sagen. Wer von einer Nesszelen übel gebtennt würt, der nem baumôle, oder ropôle, und streich es über die blâterlin, sye verschwinden gleich.

Von Geschlechten der Nesszelen.

Nesszelen findt man mancherley. Etliche brennen, groß. ij. ellebogen hoch. Etlich klein, und niderträchig, schädlicher dann die grossen. Ettlich wylde, welche Plinius für dz weiblin achtet. Ettliche zamme. Etliche riechen wol. als die Herculanea genant uff latin. Die anderen riechen nicht. Ettlich brennen gar nit, Urtice Labeones, od uff Kryechisch Galiopsis, zû Teütsch, Todte Nesszelen genant. Und der selbigen auch zweyerley, etlich mit weissen, etlich mit braunen (130, cxxx) [139] blümlin.

Wachpent allenthalb an den ungebawenen orten, uff den kirchhöffen, wegen, gebawen, und hinder den zeünen.

Complexion.

Jre complexion ist warm und trucken. doch mit einer dâuglichen krafft. dann sye heylent beülen, knollen, oder klammen. Sye haben auch etwas wind bey jnen, dadurch sye reytzen zû unkeüscheyt, und nâmlich der somen, getruncken mit süsssem most. Dz sye auch nit überraup hitzigen, ist ein anzeygung, das sye den koder in der brust und lungen zerlassen, und durch ire zarte substantz etwas jucken. Dipen wind aber hat sye nit von natur, sonder so man sye kochet, würt sye also. darumb wenn man soliche kocht und ysset, laxiert sye, aber alleinig mit abstergerender krafft, und als vil als mit einen kützelen, nit als ein purgierend artzeney. Alle krâbs, und fressende schâden, die do bedôttffen außdrücknen on beissen, heylent sye.

Krâfft und Artzeneyen, so Dioscotides den brennenden Nesszelen zûgibt.

Nesselen bletter gestossen mit saltz, und gelegt über die wunde, so von einem unsinnigen hund gebissen, heylet sey. Deßgleichen alle alte, faule, verzweifelte schâden, von krâbpen, allerley handt geschwulsten, apostemen, otgeschwâren, unnd vertenckte glyder.

rozenolie en strijk het over die blaartjes, ze verdwijnen gelijk.

Van geslachten der netels.

Netels vindt men menigvuldige. (**Urtica dioica**) Ettelijke branden, groot 2 ellebogen hoog. (**Urtica urens**) Ettelijke klein en laag, schadelijker dan de grote. (**Urtica pilulifera**) Ettelijke wilde welke Plinius voor dat wijffe acht. Ettelijke tamme. Ettelijke ruiken goed zoals die Herculanea genoemd op Latijn. De anderen ruiken niet. Ettelijke branden geheel niet, Urtice Labeones of op Grieks Galiopsis, in Duits, dode netels genoemd en van diezelfde ook tweevormig, (**Lamium album**) ettelijke met witte, (**Lamiastrum galeobdolon**) ettelijke met bruine (cxxx) [139] bloempjes. Groeien overal aan de ongebouwde oorden, op de kerkhoven, wegen, gebouwen en achter de tuinen.

Samengesteldheid.

Hun samengesteldheid is warm en droog, doch met een deugdelijke kracht. Dan ze helen builen, knollen of klammen. Ze hebben ook wat wind bij hen daardoor ze opwekken tot onkuisheid en namelijk de zaden gedronken met zoete most. Dat ze ook niet overmatig verhitten is een aanwijzing dat ze de vieze slijm in de borst en longen oplossen en door hun zachte substantie wat jeuken. Deze wind echter heeft ze niet van natuur, maar zo men ze kookt wordt ze alzo. Daarom wanneer men zulke kookt en eet laxeert ze, echter alleen met adstringerende kracht en alzo veel als met een drogende, niet als een purgerende artsenij. Alle kanker en vretende schaden die daar behoeven uitdrogen zonder bijten helen ze.

Kracht en artsenijen zo Dioscorides de brandende netels toegeeft.

Netelbladeren gestoten met zout en gelegd over de wond zo van een dolle hond gebeten heelt ze.

Desgelijks alle oude, vuile, twijfelachtige schaden, van kanker, allerhande zwellingen, gezwollen, oorzweren en verrekte leden.

Ein pflaster darauß gemacht mit wein, unnd über das miltz gelegt, demmet das geschwollen miltz.

Dz safft von dipem kraut in die nap gethan, machet sye schweyssen, und wann du wilt das sye uff hôte blûten, streich des saffts an die stirn, so steet es.

Nesszelen gestossen mit myrthen, und zâpfflin darauß gemacht, in die macht gelegt, btingt den frawen iren blûmen.

Die müter so undersich begeret, hinderschlagen die Nesszelen.

Des somens up süsssem wein getruncken, reytzet zû unkeüscheyt, unnd thût uff die macht.

Genanter somen mit honig gemengt, und ein latwerglin darauß gemacht, ist gût für das keichen, brust geschwâren, entzündung der lungen, und würt gezelet under die artzeneyen die do umbsich fressen.

Die bletter von den Nesszelen gekocht mit den meerschnecken, laxiren, treiben den harn, legen uffgeblöene geschwulst. Das thût der somen, so er gereyniget von den hûlpen.

Ein decoction, oder gargarisma von dipem safft bereytet, trûcknet abe das zâpfflin*, das von den phlegmatischen feüchtigkeyten geschwollen, und abgefallen.

Etlich andere wenn sye wôllen eeliche werck treiben, essen sye den somen mit zwyblen, eygs dotteren, unnd pfeffer.

Dosis des geleüterten somens damit zû laxiren, ist von.xx.granen bitz uff dreissig. Welchs fyerfûssig vyh nit lâuffig ist dem soll man sein gemâcht mit nesselen reiben, sye erwecken es.

Erfarnüsszen Hieronymi von Braunschweyck.

Nesszel wasser getruncken, ist gût für die bermütter, das krymmen, dârmgegycht, den reisenden stein, wûrm im bauch, kalten hûsten, für alle blâhung (cxxxj) [140] im leib getruncken morgents und abentz uff.iiij.lot. Welche wunden man damit wescht, bleibt sauber, lasset iren flussz, und heylet. Nesszel somen wasser, machet weisse hende, die hend damit gewaschen, und von jnen selv lassen trucken werden. Dipe krâfft allsament yetzt erzelt, hatt auch

Een pleister daaruit gemaakt met wijn en over de milt gelegd temt de gezwollen milt. Dat sap van dit kruid in de neus gedaan maakt ze zweten en wanneer u wilt dat ze ophouden bloeden strijk het sap aan de hersens, dan stopt het.

Netels gestoten met mirre en klyasma's daaruit gemaakt, in dat geslacht gelegd brengt de vrouwen hun bloemen.

De baarmoeder zo omlaag begeert te gaan slaat terug de netels.

De zaden uit zoete wijn gedronken wekt op tot onkuisheid en doet open dat geslacht. Genoemde zaden met honing gemengd en een likkepotje daaruit gemaakt is goed voor dat kuchen, borstzweren, ontsteking der longen en wordt geteld onder die artsenijen die daar om zich vreten.

De bladeren van de netels gekookt met de zeeslakken laxeren, drijven den plas, leggen opgeblazen zwellingen. Dat doet het zaad zo het gereinigd is van de hulzen.

Een afkooksel of gorgelwater van dit sap bereidt droogt af de huid dat van de flegmatische vochtigheden gezwollen en afgevallen is.

Ettelijke andere wanneer ze willen huwelijks werk drijven eten ze de zaden met uien, eierdooiers en peper.

Dosis der gezuiverde zaden daarmee te laxeren is van 30 granen tot op dertig.

Welk viervoetig vee niet loops is die zal men zijn geslacht met netelen wrijven, ze verwekken het.

Ervaringen Hiëronymus von Braunschweig. Netel water gedronken is goed voor de baarmoeder, de koliek, darmjicht, de rijzende steen, wormen in buik, koude hoest, voor alle opblazen (cxxxj) [140] in lijf gedronken 's morgens en 's avonds op 3 lood. Welke wonden men daarmee wast blijft zuiver, laat zijn vloed en heelt. Netelzaden water maakt witte handen, de handen daarmee gewassen en van zichzelf laten droog worden. Deze kracht alle samen net vertelt heeft ook de wortel, water daaruit gebrand en noch

die wurtzel, wasser darauß gebtennet, und noch meer. als nâmlîch für dz magen wee, paralsim, od den dtopffen, popypum nasi, unnd podogram.

Ettliche andere experiment.

Mit Nesszelen gezwagen, heylet den bôßen grynd.

Nesszelen uff den bauch gelegt, weychet jn.

Nesszelen pulver trücknet und heylet.

Nesselôle, weychet den bauch.

Nesszel mit baumôle gesotten, und die haut damit bestrichen, machet schwitzen.

Nesszel ôle in die oten gelassen, benimpt das oten geschwâre.

Heyter nesszelen mit wein gesotten, und getruncken, ôffenet das hirn, und behûtet vor der kranckheyt, apoplexia, der Schlagk.

Nesszelen mit kôtblkraut in der heude getragen, behûtet den menschen vor seinen feinden.

Nesszelen mit essig und saltz gesotten, darnach gessen, reyniget den magen.

Von der todten, oder tauben Nesszlen.

Dioscor. gibt garbey alle krâffte zû d tauben Nesszelen die obgesagt von der Heyternesszelen, und würt krut, pulver, wasser, und decoction von dißem kraut, vergleicht mit der Osterlucey. Ist vast heylsem, unnd zû allen schâden, wunden, faûle, grynd überaûf kostlich und bteüchlich.

meer zoals namelijk voor de maagpijn, paralyse of het druppelen, poliep van de neus en podagra.

Ettelijke andere experimenten.

Met netels gedweild heelt de boze schurft.

Netels op de buik gelegd weekt die.

Netelpoeder droogt en heelt.

Netelolie weekt de buik.

Netel met olijfolie gekookt en de huid daarmee bestreken maakt zweten.

Netelolie in de oren gelaten beneemt de orenzweren.

Hete netels met wijn gekookt en gedronken opent de hersens en behoedt voor de ziekte, apoplexie, de slag.

Netels met kervelkruid in de hoed gedragen behoedt de mensen voor zijn vijanden.

Netels met azijn en zout gekookt, daarna gegeten reinigt de maag.

Van de dode of dove netels.

Dioscorides geeft dichtbij alle kracht de dove netels die boven gezegd zijn van de hete netels en wordt kruid, poeder, water en afkooksel van dit kruid vergeleken met de Aristolochia. Is erg heilzaam en tot alle schaden, wonden, vuilheid, schurft overmatig kostelijk en gebruikelijk.

Fuchs;

Van dovenetel. Kapittel 177.

Namen.

Dove of dode netel wordt van Plinius Lamium genoemd. In onze tijden Urtica iners en mortua waarvan ook de Duitse namen komen. Ze is echter derhalve also genoemd dat zijn bladeren gans dood zijn en niemand die ze aangrijpt branden.

Geslacht.

Van de dovenetel zijn drie geslachten. Een heeft witte bloemen en dit is voornamelijk de echte Lamium. (Lamium album) De andere heeft gele, (Lamiastrum galeobdolon) de derde purperbruine bloemen. (Lamium maculatum) Hebben in de bladeren geen bijzonder onderscheid, zijn derhalve onder een tekening begrepen.

Vorm.

De bladeren van de dovenetel zijn de brandende en echte netel niet zeer ongelijk, doch kleiner,

ringsom gekerfd, ook wat witter en branden niet. De stengel is vierkantig en met witte, gele of purperbruine bloemen ringsom bekleed. Zo ze afvallen brengen ze hun zwarte zaden. De wortel is vezelig. Dat ganse kruid heeft een sterke reuk.

Hun groeiplaats.

Deze netels groeien overal aan de wegen en bij de tuinen.

Tijd.

De dovenetels bloeien van mei aan vast de ganse zomer door, voornamelijk de witte en purperbruine.

De natuur en samengesteldheid.

De dovenetels zijn warm en droog zoals andere geslachten der netels.

Kracht en werking.

De dovenetel bladeren gestoten en opgelegd verdelen en verteren allerlei zwellingen, krop, knollen of builen. Ze stelpen ook dat bloeden uit de neus, achter op de nek gelegd of gebonden. Gedachte netels droog en gepoederd in de wonden, oude schaden en lopende gaten gestrooid helen diezelfde. In summa, de dode netels hebben vast een en dezelfde werking zoals de andere netels.

Van netel. Kapittel 37.

Namen.

Netel wordt op Grieks Acalyphe of Cnide, Latijns Urtica geheten. Oorzaken echter van deze namen hebben we in ons Latijnse kruidenboek aangetoond.

Geslacht.

Dioscorides schrijft dat de netels twee geslachten zijn. De eerste is gans ruw en gelijk die netel zo men nu op Latijns Romanam, in Duits Waalse netel noemt. (Urtica pilulifera) Dat andere geslacht is niet zo ruw en wat zachter wat ik noch niet gezien heb. Deze twee geslachten worden geteeld en groeien niet van zichzelf, men plant ze dan daarvoor. Plinius verhaalt echter noch ettelijke wilde geslachten der netels waaronder ook zijn onze brandende netel zo in ons Duitse land overal groeit van die twee geslachten zijn. Een is zeer groot en wordt in Latijn Urtica maior, op Duits hete netel genoemd. (Urtica dioica) De andere is kleiner, Urtica minor geheten, op Duits brandende of havernetel. (Urtica urens) Plinius verhaalt ook onder de wilde netels een die ruikt sterk, die noemt hij Herculaneam, brandt niet.

Gestalte.

De Waalse netel heeft een ronde en ruwe stengel, is gans scherp, zijn bladeren zijn langachtig en diep gekerfd, gewint witte bloemen en zo ze afvallen groeien erna ronde knopjes of bolletjes uit vele kleinen hulsjes tezamen gezet, daarin is zaad de vlaszaden gans gelijk, doch kleiner. De wilde die men brandende netel noemt groeit hoog omhoog en heeft bladeren de Waalse netel niet zeer ongelijk, zijn doch niet zo erg gekerfd. Zijn stengel is ruw en harig waaraan groeit het zaad met uitgespreide vezels welke zo men uitwrijft is het wit, de hirs niet ongelijk, doch veel kleiner. De wortel is lang, vlecht zich her en der in de aarde, van verf geel. Hete netel is een kruid met stengels, bladeren en wortels de brandende netel gelijk, doch kleiner. Dat zaad echter is groter dan de vorige, ook zwarter, de vlaszaden niet ongelijk.

Hun groeiplaats.

De Waalse netel groeit nergens in Duitsland van zichzelf, maar men moet ze planten. De wilde

brandende netel vindt men achter de tuinen, hagen en muren.

Tijd.

Dat zaad zal in snijden verzameld worden.

De natuur en samengesteldheid.

De netels zijn subtiële substantie, warm en droog. Doch zijn ze niet overmatig heet.

De kracht en werking.

Netelbladeren met zout gestoten en opgelegd helen de beten der dolle honden en de grote zweren. Desgelijks over vuile schaden zoals kanker en dergelijke gelegd reinigen ze diezelfde en helen ze. In gelijke mate verdelen ze ook allerlei zwellingen zoals oorzweren en dergelijke builen. Ze zijn ook goed tot de gezwollen milt zo men een pleister daaruit maakt en oplegt. Gedachte bladeren met het sap gestoten en over het [127, 128, 129, 130] voorhoofd gelegd stelpen dat zweten uit de neus. Zo men ze met mirre stoot en klyasma's daaruit maakt en in de vrouwelijke schaam doet brengen ze de vrouwen hun bloederigheid. Wanneer ze echter fris worden over de baarmoeder gelegd die eruit begeert dan drijven ze diezelfde weer terug. Dat zaad in zoete wijn gedronken wekt op tot onkuisheid en opent de baarmoeder. Gedacht zaad met honing vermengt en een likkepotje daaruit gemaakt is goed voor dat kuchen, zijde of ribben en longenzweer. Het maakt ook uitwerpen en reinigt de borst. De bladeren met zeeslakken gekookt en gedronken verzachten de stoelgang en drijven de plas. Zo men dat water van de gekookte bladeren met weinig mirre vermengt drinkt dan brengen ze de vrouwen hun ziekte. Dat sap van genoemde bladeren in mond gehouden en gegorgeld is goed tot de gezwollen huig. Dat zaad is ook gans tegen de scheerling en giftige zwammen. Dit zaad maakt licht spuwen zo het na het avondeten wordt met mede een halve quinten zwaar ingenomen. Met zoete wijn gedronken is het goed tot het opblazen van de maag. Netel in de loog gelegd verdrijft dat haar uitvallen en de boze schurft, desgelijks ook het zaad. De bladeren met berenvet gestoten en opgelegd is goed tot de podagra en allerlei pijnen der leden.

Zie verder: <http://volkoomenoudeherbariaenmedisch.nl> en : <http://www.volkoomen.nl/>